

שיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביג'ר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת כי תצא תשע"א

(נכתב ונערך על פי שיחות משנים קודמות)

ללמוד תורה ולקיים מצוות בבחינת "אשה חדשה"

גם באופן שאמרנו אנו. צריך להתרגש בכל פעם מחדש, מכך שאני בא לעמוד לפני מלך מלכי המלכים, לשבח אותו, לבקש ממנו מה שאני צריך, ולהודות לו. צריכה להיות תמיד התחדשות בתפלה, לא להתפלל מתוך הרגל, אלא להרגיש בכל יום את הצורך והשמחה להודות לה' בכל יום מחדש, בבחינת "אשה חדשה".

עבודת הימים הנוראים - בבחינת "אשה חדשה"

גם בלימוד התורה כך: היה "בין הזמנים", לא למדנו כל כך, אבל עכשיו שחזרנו ב"ה לשיבה, צריך להרגיש התחדשות בלימוד התורה. אמנם התורה היא "חיי עולם", מבוססת על השכל ולא על הרגש (כפי שהסברנו), אבל גם בתורה יש מקום לרגש - להרגיש שמחה בלימוד התורה, במיוחד לאחר פגרת "בין הזמנים". איזה אושר ושמחה! כמה נפלא! שוב אני יושב ליד הגמרא הקדושה, ושומע שיעורים על שיטת התוספות ועל שיטת הרמב"ם! גם בחינת "אשה חדשה" יש כאן - כי לומדים מסכת חדשה בישיבה¹ - אבל גם בלי זה יש מקום להרבה שמחה בלימוד התורה².

מצנת תלמוד תורה איננה מצות עשה שהזמן גרמא. היא מעל לכל הזמנים. אבל למרות זאת - בחודש אלול צריכים להרגיש מתיקות מיוחדת בתורה. חודש אלול הוא עת רצון, ימים שמשו רבינו עמד אצל הקב"ה וקיבל לוחות אחרונים. הרי מאז שעשו את העגל (בט"ז בתמוז) עד ערב ר"ח אלול היו ימי כעס (רש"י שמות לג, י), ועכשיו - "אזיל סומקא ואתי חיוורא". הקב"ה חוזר עם רצון לעם ישראל, נותן להם לוחות חדשים, וכנסת ישראל אצל הקב"ה בבחינת אשה חדשה. להרגיש מחדש מתיקות של קרבת אלקים, הוא עניין גדול בימים אלה.

הרי כל המערכת של ימי אלול ומועדי תשרי דומה לשלבי ההתקשרות שבין איש ואשה. אלול הם ימי השידוך בין הקב"ה לכנסת ישראל. משה רבינו השדכן, משדך את כנסת ישראל לקב"ה. ראש השנה הוא כמעשה הקידושין - אנו ממליכים עלינו את הקב"ה, ומקבלים עלינו את מלכותו ובעלותו. יום הכפורים הוא שמחת הנישואין, כמו שאמרו חז"ל: "יום חתונתו" - זה מתן תורה (משנה תענית כו, ב), היינו יום הכפורים שניתנו בו לוחות אחרונות (המפרש שם [המיוחס לרש"י]). אחר כך מגיעים שבעת ימי חג הסוכות, שהם כשבעת ימי המשתה, שיושבים בהם בחופה ובאים השושבינים לשמוח שם עם החתן והכלה. (היום לא נוהגים לשבת בשבעת ימי המשתה בחופה, אבל בזמן חז"ל הרי עשו את כל השבע ברכות של שבעת ימי המשתה בחופה). מי הם השושבינים? השושבינים הם שבעים פרי חג שהם כנגד שבעים אומות העולם (סוכה נה, ב). לא תמיד האומות רצויות לנו במיוחד, אבל אם הן מופיעות רק בדמות פר שנשחט על המזבח, זה לא נורא כל כך. אנו יושבים בחופה בצלו של הקב"ה, בצ"ל דמהימנותא, ושבעים אומות משמחות אותנו. אח"כ ביום האחרון, בשמיני עצרת, שולחים את כל האורחים הביתה, והחתן

אשה חדשה - "שתהא חביבה על בעלה כשעת כניסתה לחופה"

התורה אומרת: "כי יקח איש אשה חדשה - לא יצא בצבא ולא יעברו עליו לכל דבר, נקי יהיה לביתו שנה אמת, וישמח את אשתו אשר לקח" (דברים כד, ה). למה נאמר "אשה חדשה", ולא נאמר סתם, "כי יקח איש אשה - לא יצא בצבא" וכו'? דרשו חז"ל: "אשה חדשה - מי שתחדשה לו. יצא מחזיר גרושתו, שאינה חדשה לו" (סוטה מד, א). אבל אולי מותר לומר בזה הסבר נוסף, על דרך הדרוש: בקריאת שמע אנו אומרים, "יהיו הדברים האלה אשר אנכי מצונו היום על לבבך" (דברים ו, ו). ודרשו חז"ל, "אשר אנכי מצונו היום - בכל יום יהיו בעיניך כחדשים, ולא כמי שכבר שמע אותו הרבה פעמים, שאינו חביב אצלו" (הובא בשו"ע אורח סי' ס"א סע' ב), שלא תקרא את קריאת שמע כדבר ישן ומוכר שאינו מעורר התרגשות וענין, אלא כדבר חדש. היום המלך ציוה "ואהבת את ה' אלקיך" - היום המלך ציוה "והיו הדברים האלה על לבבך" - כך גם אשה, צריכה להיות אצלך תמיד כחדשה. לא רק ביום החתונה, אלא עד מאה ועשרים שנה שתהיה אצלך כחדשה; שלא תתרגל אליה, אלא תמיד תמצא בה מעלות חדשות. כשמתרגלים לדבר ולא מוצאים בו תוספת חידוש, מאבדים ענין באותו דבר, כפי שהסביר רבי מאיר את טעם איסור נדה - "מפני שרגיל בה וקץ בה, אמרה תורה תהא טמאה שבעה ימים, כדי שתהא חביבה על בעלה כשעת כניסתה לחופה" (נדה לא, ב). צריך שתהיה התחדשות מתמדת בחיי הנישואין, בבחינת "אשה חדשה", כדי שלא יהא "רגיל בה וקץ בה". בענין קיום המצוות, יש הרי טענה של "נתתי יראתם אתי מצונו אנשים מלמדה" (ישעיהו כט, יג). הם עובדים את ה' מתוך רגילות, בלי חידוש. "אתמול התפללתי, ומחר אם ירצה ה' אתפלל שוב, כי כך התרגלתי לעשות שנים רבות, וכך כתוב בשולחן ערוך". הרגילות הזו איננה טובה. אמנם מצד אחד "מלמדה" היא מעלה גדולה, צריך שנהיה רגילים להניח תפילין, ללבוש ציצית ולשמור שבת, אבל את ה' רגש לדברים שאנו עושים יש לעורר בכל פעם מחדש, כי הרגש - טבעו להעלם, ואי אפשר להשתמש היום ברגש של אתמול.

אולי משום כך מכנה הגמ' את התורה בשם "חיי עולם" ואת התפילה בשם "חיי שעה" (שבת י, א), כי ידיעה שקבלתי בתורה יכולה להספיק לי לעולם. אם למדתי ששנים אוחזים בטלית ישבעו ויחלוקו (ב"מ ב, א), זה יהיה נכון מחר ובעוד עשר שנים בדיוק כמו היום. אולי מדי פעם תתחדש לי בזה הבנה נוספת ועמוקה יותר, מה זה "מוחזק" ומה זו "שבעה", אבל ביסוד הדברים התורה היא חיי עולם. מה שאני לומד, נשאר נכון לעולם. לעומת זה בתפלה המצב אינו כן, כי תפלה מבוססת על רגש, ואת הרגש צריך לחדש בכל יום מחדש, אי אפשר להשתמש ברגש של אתמול, לכן התפלה היא רק "חיי שעה". [אמנם רש"י (שבת שם) מסביר באופן אחר מדוע מכנה הגמ' את התורה "חיי עולם" ואת התפילה "חיי שעה", אבל אולי מותר לבאר

האלה צריך להזכיר במיוחד את הענין של "המלך הקדוש", ואם לא אמר "המלך הקדוש" צריך לחזור (שו"ע או"ח סי' תקפ"ב ס"א). לגבי "המלך המשפט" יש מחלוקת בין השו"ע לרמ"א אם צריך לחזור כשלא אמר "המלך המשפט" (עי' שו"ע שם, וברמ"א שם סי' קי"ח), אבל גם לפי הרמ"א שאינו חוזר, זהו מפני שגם בנוסח החתימה הרגיל מזכירים מלכות - "מלך אוהב צדקה ומשפט", הרי שלכל הדעות הזכרת המלכות מעכבת, כי זהו ענין יסודי בימים אלה, להזכיר בתפלה מלכות שמים⁴. ובשבת של עשרת ימי תשובה גם כן, למרות שבברכה מעין שבע לא מזכירים לא ראש חודש ולא יו"ט ולא שום אזכרה אחרת, אבל "המלך הקדוש" אומרים גם בברכה מעין שבע (שו"ע או"ח סי' תקפ"ב ס"ג), כי זאת הברכה המתאימה לעשיית, דווקא עם מלכות שמים. הפוסקים נחלקו אם צריך לחזור אם לא אמר "המלך הקדוש" בברכה מעין שבע (משנ"ב שם סק"י), אבל לכתחילה ודאי שצריך לומר בה "המלך הקדוש".

מלכות ה' - הכח היחידי בעולם

כשאנו עובדים בראש השנה על הכרה במלכות ה', חלק מעבודתנו הוא להבין על איזה מין מלכות מדובר כאן. אין מדובר על מלכות מהסוג המוכר לנו היום. כל תפקידו של מלך כיום (במדינות בהן יש מלך), הוא לנאום נאומים, לקבל שגרירים זרים וכיו"ב, אבל למעשה כמעט ואין לו שום כח. כמובן, לא זוהי צורתה של מלכות שמים. לקב"ה אין פרלמנט שצריך לאשר את החלטותיו, ואין בג"ץ או מבקר שעומד על גביו. הוא לבדו קובע מה יקרה בעולם, ואין מי שמגביל את מעשיו. הוא העד, והוא הדיין, והוא בעל הדין, הוא ממית והוא מחיה, הוא עושה שלום והוא עושה מלחמה, ואין מי שיאמר לו מה תעשה. זה מה שאנו צריכים להרגיש בקבלת עול מלכות שמים, לדעת שרק הקב"ה קובע מה יקרה בעולם, ורק בו אנו תלויים, ולא בשום גורם אחר.

כל השנה מופיע בעיתון מה אמר אובמה, ומה אמר נתניהו וכדו', אבל אלו הם רק דיבורים. מי שבאמת קובע מה יהיה, זה רק הקב"ה. אם הוא רוצה - יהיה מה שאמר אובמה, ואם הוא רוצה - יהיה מה שאמר נתניהו, ואם הוא רוצה - יהיה משהו אחר לגמרי, שלא זה ולא זה אמר. הקב"ה לבדו קובע, וכל שאר הדיבורים הם פטומי מילי בעלמא.

מה ה' גזר בראש השנה שעבר, אפשר לדעת מן העתון. אם היו כך וכך תאונות דרכים במשך השנה, זה מה שנגזר בר"ה שעבר. ואם היו פיגועים או דברים אחרים, גם זה נגזר בר"ה שעבר. אין סבה אחרת לדברים האלו, רק גזרת ה'. כמובן שבני אדם צריכים לנקוט אמצעי זהירות, לא לחצות כביש כשאסור לחצות, לא לנהוג במהירות מופרזת וכדו', אבל הכל לפי גזירת הקב"ה שנגזרה בימי הדין. אין דבר שלא קורה לפי גזירה זו. לכן, זה הזמן לבטל את הגזרות.

אם היינו רואים ח"ו מכונית שעומדת לדרוס ילד - אם אפשר היה להציל אותו בלי להסתכן, היינו עושים זאת. אבל אם איננו יכולים לעשות זאת, מה נעשה? לפחות נצעק, ואז הילד יברח, או שהנהג יעצור. כך גם בימים הנוראים. אם רוצים למנוע תאונות, פיגועים, משברים כלכליים ושאר מרעין בישין שלא יהיו בשנה הבאה - עכשיו הוא הזמן לצעוק על זה! אלול וימי הדין, הם הזמן לעצור את המכוניות שעושות תאונות, ולבטל את כל שאר הצרות והגזרות הרעות.

והכלה עוזבים את החופה ונכנסים הביתה, אל מעון הקבע שלהם. זהו יום שמחה של הקב"ה בישראל רעיתו, שקידש לו לאשה (עי' סוכה שם).

אם כך, הרי הכלה צריכה להשתדל למצוא חן בעיני החתן! כמו שהחתן צריך להשתדל שהכלה תהיה תמיד "אשה חדשה" אצלו, גם הכלה צריכה מצדה להשתדל למצוא חן בעיני החתן. אם נתנהג בדרך זו, שנרגיש שחודש אלול הוא תקופה של שידוכין בינינו לבין הקב"ה, ונשתדל למצוא חן בעיניו ולהתקרב אליו ע"י שנעשה את רצונו, וכך נעשה גם בר"ה וביוה"כ - יש לקוות שגם הקב"ה יעשה את רצוננו, ויגזור עלינו שנה טובה.

עבודת ראש השנה - הכרה במלכות ה'

אנו חותמים את ברכת קדושת היום של ראש השנה במילים: "מלך על כל הארץ, מקדש ישראל ויום הזכרון" [כדעת רבי, שאומר קדושת היום עם מלכויות (ר"ה לב, א)]. וקשה לכאורה: הרי חז"ל אומרים "אין חותמין בשתיים"! (ברכות מט, א) [כלומר: למרות שגוף הברכה יכול לעסוק בכמה ענינים, חתימת הברכה צריכה לעסוק בענין אחד בלבד, ולא יותר]. למשל: בברכת "מחיה המתים" מזכירים שבחים רבים - "אתה גבור לעולם ה', מחיה מתים אתה... סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים" וכו', ובכל זאת בחתימת הברכה אומרים רק "ברוך אתה ה' מחיה המתים", ולא "ברוך אתה ה', מחיה מתים וסומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים". כי חתימה צריכה להיות בנושא אחד בלבד. ממילא קשה, כיצד חותמים בראש השנה את ברכת קדושת היום (בתפלה ובקידוש) במילים "מלך על כל הארץ, מקדש ישראל ויום הזכרון"? הרי של ושה ענינים יש כאן: (א) מלך על כל הארץ, (ב) מקדש ישראל, (ג) ומקדש יום הזכרון! והנה, לגבי הצירוף של "מקדש ישראל ויום הזכרון" מסבירה הגמרא (שם), שאין כאן שני ענינים אלא ענין אחד - מקדש ישראל שמקדשים את יום הזכרון [כלומר, שזהו אחד המאפיינים של קדושת ישראל, שיש בכחם לקדש את הזמנים, ובכלל זה גם יום הזכרון]. אבל "מלך על כל הארץ" - כיצד שייך ענין זה ל"מקדש ישראל ויום הזכרון"? מדוע אין כאן בעיה של חתימה בשני ענינים?

התשובה היא, שאין כאן שני ענינים, אלא הכל ענין אחד. כל ענינו של יום הזכרון, הוא להגיע להכרה שה' הוא "מלך על כל הארץ", ולהבין את משמעותה של מלכות זו. אמנם בכל ערב ובכל בוקר אנו ממליכים את ה' באמירת "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד", וכן בכל ברכה שאנו מברכים אנו מזכירים את מלכותו ית' בעולם ("ברוך אתה ה'... מלך העולם..."), אך בכל זאת בראש השנה ובעשרת ימי תשובה אנו מקדישים תשומת לב מיוחדת לנושא זה, של חיזוק ההכרה במלכות ה' (כשם שאת יציאת מצרים חייבים להזכיר בכל יום, ובכל זאת יש לילה מיוחד בשנה שבו חייבים להתמסר לנושא זה במיוחד). זהו "תוקף קדושת היום" של ראש השנה, להמליך עלינו ביום זה את הקב"ה, ולהתפלל על פרסום מלכות זו בכל העולם כולו. ממילא, אין כאן חתימה בשני ענינים, אלא הכל ענין אחד: מפני שהוא "מלך על כל הארץ", לכן הוא "מקדש ישראל ויום הזכרון", כדי שנקדיש יום זה לקבלת מלכותו³. להעמיק את התודעה הזאת בלבנו, שתהיה לא רק בשפתים אלא שנרגיש אותה גם בלב, שאנו עבדי ה', וה' הוא המלך, ורק הוא קובע מה יהיה ולא מישהו אחר.

כמו כן, אומרים בר"ה ובעשיית "המלך הקדוש". תמיד הקב"ה הוא המלך הקדוש, ותמיד אומרים "האל-הקדוש", אבל בימים

"וגילו ברעדה"

הפוסקים נחלקו לגבי ראש השנה, אם לומר בו בתפילה "והשיאנו ה' אלקינו את ברכת מועדיך לחיים ולשלום לשמחה ולששון" כמו ברגלים, או לא (עי' טור סי' תקפ"ב). להלכה נפסק שלא לומר בקשה זו בראש השנה (שו"ע שם סי' ח'), מפני שראש השנה איננו יום של "שמחה יתרה", כפי שהגדיר הרמב"ם (הלכ' חנוכה פ"ג ה"ו). אמנם יש מצנת שמחה גם בראש השנה (עי' שאגת אריה סי' ק"ב)⁵, אבל בעיקרו - ר"ה איננו יום שמחה. החגים האחרים, פסח שבועות וסוכות, הם ימים של "עבדו את ה' בשמחה" (תהלים ק, ב), אבל ר"ה הוא בעיקר בכחינת "עבדו את ה' ב' ר' אה, וגילו ברעדה" (שם ב, יא). גילה משולבת ברעדה⁶. לכן אין אומרים בו "והשיאנו"⁷.

חז"ל אומרים: "אָמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: רבוננו של עולם! מפני מה אין ישראל אומרים שירה (=הלל) לפניך בראש השנה וביום הכפורים? אמר להם: אפשר מלך יושב על כסא דין, וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו, וישראל אומרים שירה"? (ר"ה לב, ב) אי אפשר לומר הלל במצב כזה. מצד אחד הם שמחים, זהו יו"ט, אבל מצד שני - אימת יום הדין עליהם, ובמצב כזה אי אפשר לומר הלל. מי שאומר תהילים בראש השנה, יכול לומר גם את פרקי ההלל כקורא פרקי תהילים. אבל לומר הלל בתורת "הלל" - זה לא שייך בראש השנה.

מאידך גיסא, עזרא הסופר אומר לישראל בראש השנה: "לְכוּ אִכְלוּ מִשְׁמַנִּים וְשִׂתוּ מִמִּתְקִים... וְאַל תִּעֲצְבוּ, כִּי תִדְוֶן ה' אֱלֹהֵי אִמְצָנְךָ" (נחמיה ח, ט). תִּדְוֶן ה', השמחה בקב"ה, היא עצמה עוזרת לנו לזכות בדין בראש השנה⁸. צריך לשמוח בה'. כשממליכים מלך בשר ודם, עושים משתה ושמחה; ואם כן, כשאנו ממליכים עלינו את מלך מלכי המלכים הקב"ה, ודאי שצריכים לעשות שמחה. אוכלים אפוא סעודת יו"ט, אבל יחד עם זה צריך שתהיה גם ירָאָה. אמנם הקב"ה הוא מלך רב חסד (שמות לד, ו), אין רב חסד כמוהו, אבל בכל זאת הרי היו שנים שה' גזר גזירות קשות מאד על עם ישראל. היו שנים של שואה, שמאות אלפי יהודים נהרגו בכל שנה, היו שנים של גזירות אחרות, בשנים האחרונות יצאה גזירה מלפניו על עקירת ישובים בא"י - יש כל מיני גזירות. גזירות קשות כמו השואה, ב"ה לא היו בשנים האחרונות, אבל צריך לדעת מה עומד לדין. מו"ר הגה"צ רא"א דסלר זצ"ל כותב באחד המכתבים שלו אל בנו: "זכורני, כאשר הייתי בטל ילדותי, שמעתי מאבי אדוני מו"ר זצ"ל, כי כאשר נרצָה להתבונן להבין את פעולת ראש השנה ומשפטו, עלינו להתבונן על העבר, אל כל המקרים של שנה שעברה, כמה יסורין ירדו לעולם, ואז נבין - הן כל זה פעולת ראש השנה שעבר! ונוכל להשיג איך וכמה עלינו לפחד מיום הדין אשר לפנינו" (מכתב מאלוהו ח"ג עמ' 335). מכתב זה נכתב בשנת תרצ"ו, כשהרשעים בגרמניה התחילו כבר לעשות צרות (כפי שמפורט שם במכתב). כשמתבוננים מה היה בשנה שעברה, רואים על מה אנו עומדים לדין בשנה החדשה. במשך השנה מספרים בעיתון מה ה' חתם בתחילת השנה. כל מה שמופיע בעתון מדי יום ביומו - נכתב ונחתם בתחילת השנה. צריך לקוות שהשנה החתימה תהיה יותר טובה. שלא יעקרו ישובים בא"י, שלא יהיו פיגועים, שלא יהיו תאונות דרכים וכל שאר הצרות. עכשיו הזמן למנוע את זה.

אמנם חז"ל אומרים, שישראל לובשים לבנים ואוכלים ושותים ושמחים בראש השנה, כי הם יודעים בודאות שיצאו זכאים בדין (ירוש' ר"ה פ"א ה"ג), אבל כבר ביארו בזה הסבא מקלם ("חכמה ומוסר" ח"א סוף סי' ט' וסוף סי' פ"ה) ואחרים, שדברים אלו אומרים רק בנוגע

לכל ל ישראל. כלל ישראל מובטח שיצא זכאי בדין נגד אומות העולם, כמו שאמרו חז"ל (בטעם מצנת לולב): משל לשני בני אדם שהיו עומדים בדין. העיתונאים והקהל שעומדים בחוץ רוצים לדעת מי יצא זכאי בדין. הודיע להם המלך: "מי שיצא אחר הדין וחוקי ממי בידו - הוא זה שיצא זכאי בדין". מי יוצא אחר יום הדין וחוקי של הקב"ה בידו? - ישראל! "במה שישראל יוצאין מלפני הקב"ה ולולביהן ואתרוגיהן בידן, אנו יודעין דישאל אינון נצוחי"א" (ויקרא ל, ב). ארבעת המינים רומזים לארבע אותיות של שם הוי"ה ברוך הוא (עי' ב"י או"ח סי' תרנ"א ד"ה "אם צריך לחבר האתרוג"). זהו חותם המלך, ובוה ניכר שישראל הם אלו שיצאו זכאים בדין כנגד אומות העולם. והרי מראש מקדם נקבע, שמצוה זו תהיה מוטלת עלינו בחג הסוכות בכל שנה ושנה! מכאן, שמובטח לנו לעד, שבכל שנה יצאו כלל ישראל זכאים בדין!

אך כאמור, זהו רק בנוגע לכל ל ישראל. כלל ישראל מובטח שיצא זכאי בדין בכל שנה ושנה, ולעולם אין אומות העולם זוכות בדין כנגדנו! אנו העם אשר בחר ה', ומובטח לנו "כִּי לֹא יִשָּׁח עַמּוֹ וְנִחַלְתּוּ לֹא יִעָזְבוּ" (תהלים צד, יד). מצד זה ר"ה הוא אפוא יום של "שמחה גדולה" (נחמיה ח, יב). אבל ליחיד - אין כל הבטחה. היחיד צריך לחוש פחד ואימה, מי יודע מה יכתב עליו בשמים, מה יהיה על משפחתו, על ידידיו, ואלו גזירות ח"ו יגזרו עליהם לשנה הבאה. אין מקום לשמחה בר"ה במה שנוגע לדינו של היחיד. גם בשנה שעברה יצא כלל ישראל זכאי בדין, ובכל זאת על הרבה יהודים נגזר להרוג השנה, או למות בנסיבות אחרות⁹. גם בשנים הנוראות של השואה, לא הגרמנים ימ"ש יצאו זכאים בדין, אלא כלל ישראל יצא זכאי בדין ולא נכחד ח"ו. אבל באופן פרטי - מליון יהודים נהרגו אז בכל שנה! צריך לחשוב על זה. לא לקחת את יום הדין בקלות. כי ליחיד - אין כל הבטחה שיצא זכאי בדין. היחיד צריך לפחד מאד מיום הדין. אמנם גם אחרי הדין אפשר עוד לבטל גזרות רעות שנגזרו בדין, כי "יפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין" (ר"ה טז, א), אבל אז זה כבר קשה יותר. לפני יום הדין, לפני שנכתב ונחתם בשמים על כל מה שיקרה לנו בשנה הבאה, אז קל יותר למנוע את הדברים בצעקה ובתפלה. עכשיו הזמן לצעוק שלא יגזרו עלינו גזרות רעות בדין. זהו, בין השאר, תפקידם של חודש אלול ושל ראש השנה.

עיקר התשובה - קבלת עול מלכות שמים

ובכל זאת, כדי לבטל גזרות רעות, צעקה לבד אינה מספיקה. הצעקה צריכה לבוא יחד עם תשובה, שהיא העיקר, ולא הצעקה. מהי תשובה? עיקר התשובה הוא לקבל עול מלכות שמים. כל שאר הדברים שנאמרו בגדרי התשובה, הם רק פרטים של העיקר, שהוא - לקבל עול מלכות שמים בלי שום הסתייגות. כל אשר יאמר ה' אעשה ואשמע. אם ה' אומר לשמור שבת, אשמור שבת. אם ה' אומר שצריך להקפיד על כשרות המאכלים, אקפיד על כשרות המאכלים. אם ה' רוצה שאתפלל תפילה הגונה, אעשה גם את זה בע"ה. אבל היסוד הוא, לקבל עלי עול מלכות שמים בלי לשאול מה. הגויים, כששואלים אותם אם הם רוצים לקבל תורה, הם מבקשים לברר "מה כתוב בה". אנחנו לא שואלים "מה כתוב בה". "כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע" (שמות כד, ז). היום אנו יודעים כבר מה ה' דיבר. יש לנו שו"ע שאומר לנו מה ה' דיבר. ממילא, התשובה שלנו וקבלת עול מלכות שמים שלנו, היא להשתדל להתחזק יותר לקיים את הדברים. שהתפילה שלנו תהיה תפילה, ושתלמוד התורה שלנו יהיה תלמוד תורה.

להסתפק בהבנה שטחית, אלא להבין את סברת הדברים. גם זה שייך לקבלת עול מלכות שמים, שנשתדל לחתור להבנה אמיתית ועמוקה של כל סוגיה בש"ס, ושל כל נושא הנוגע להלכה למעשה. נשתדל לחיות את הדברים האלה, לחיות את התורה, ללמוד את התורה, ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים, ולקבל עלינו עול מלכות שמים באהבה, ונזכה כולנו להכתב ולהחתם בספר חיים טובים עם כל בית ישראל, אמן.

השיחה נערכה לפי הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון (אם ישנם) יש לתלות בעורך בלבד.

הרי בשביל זה אנו נמצאים כאן בישיבה, כדי לנסות לברר דברים עד הסוף, לדעת אותם ולחזור עליהם כדי שלא נשכח אותם, וכן כדי לרכוש את כח הלמדנות, שזהו עיקר תפקידה של הישיבה כלפי התלמידים (חוץ מן החינוך ליראת שמים, כמובן). הרי לידיעת הש"ס כולו - אי אפשר להגיע במשך חמש או שמונה השנים שנמצאים בישיבה. רק חלק קטן מן הש"ס נלמד בישיבה. ממילא, עיקר תפקידה של הישיבה אינו בהקניית ידיעת הש"ס, אלא בהקניית דרך הלימוד, להקנות את כח הלמדנות, שעל ידו יוכל כל אחד להמשיך ללמוד בעצמו כל ימי חייו, עד שידע את כל הש"ס והרמב"ם והירושלמי, וכל מה שצריך לדעת. אף פעם לא ידע את הכל, אבל לפי כוחו. זהו בעיקר מה שישביה צריכה לתת, לפתח את כח החשיבה של התלמיד, שידע לדרת לעומקה של סוגיה, לא

1. וגם תמיד יש טעם חדש בלימוד התורה, כמו שכתב הט"ז (או"ח סי' מ"ז סק"ה): "ונראה לי שתיקנו לחתום [בברכת התורה] 'נותן התורה', שיש במשמעותו לשון הווה, ולא 'נתן' בלשון עבר, כי הוא ית' נותן לנו תמידי בכל יום תורתו... וממציא לנו בה טעמים חדשים, וכמו שדרשו על 'בְּיָדֶיךָ יִרְבֶּן כָּכָל עֵת' (משלי ה', יט), למה נמשלו דברי תורה כד, מה דד זה כל זמן שהתינוק ממשמש בו מוצא בו חלב, אף דברי תורה כל זמן שאדם הוגה בהן מוצא בהן טעם (עירובין נד, ב)". הרי שתמיד יש בלימוד התורה טעם חדש.
2. וכמו שכתב בעל ה"לקט ישר" (תלמיד "תרומת הדשן") בטעם מנהג בני אשכנז להתחיל את אמירת הסליחות במוצאי שבת: "כי קָעַם שמחים מחמת מצנת התורה שהם לומדים בשבת, וגם מחמת עונג שבת, ואמרינן (שבת ל, ב): אין השכינה שורה לא מחמת עצלות ולא מתוך עצבות, אלא מתוך שמחה של מצוה" (לקט יושר ח"א עמ' 118). משמע, שזוהי מציאות שכיחה ומצויה, שלימוד תורה מביא לידי שמחה.
3. וכן לדעת רשב"ג (ר"ה לב, א), שסובר שכולל את קדושת היום בברכת זכרון ונת (ולא בברכת מלכויות), וחותרם בה "ברוך אתה ה', זוכר הברית, מקדש ישראל ויום הזכרון", צריך לומר דמהות קדושת היום היא שה' זוכר בו מעשי בני האדם ודן אותם לפי מעשיהם, וא"כ אין כאן חתימה בשני ענינים, אלא הכל ענין אחד: מפני שהוא "זוכר הברית", לכן הוא "מקדש ישראל ויום הזכרון", כדי שנקדיש יום זה להעלות בו זכרונו לפניו לטובה. [נמודה רשב"ג לרבי (שסובר שכולל קדושת היום במלכויות), שגם ה"מלכויות" הן מתוקף קדושת היום כמו ה"זכרונות"; וגם רבי מודה לרשב"ג שגם ה"זכרונות" הן מתוקף קדושת היום כמו ה"מלכויות". אלא שנחלקו היכן ראוי יותר להזכיר את קדושת היום, בברכה הרביעית או בברכה האמצעית, כמבואר בגמ' (ר"ה שם)].
4. ולגבי יוה"כ, שגם שם חותמים "מלך מוחל וסולח לעונותינו ולעונות עמו בית ישראל, ומעביר אשמותינו בכל שנה ושנה, מלך על כל הארץ, מקדש ישראל ויום הכפורים", צ"ל "מלך מוחל וסולח" הוא ממהות קדושת היום, והוא ענין אחד עם "מקדש ישראל ויום הכפורים". ולגבי "מלך על כל הארץ" צריך לומר, שבכל עשרה ימים אלו ה' מראה את מלכותו במה שהוא דן ושופט את העולם, (ולכן בכל עש"ת אומרים "המלך הקדוש" ו"המלך המשפט"), וא"כ גם זהו ממהות קדושת היום, דמכח זה שהוא מלך העולם הוא דן אותנו וסולח לעונותינו ביום הזה, והכל ענין אחד.
5. ואע"ג דבימים שאין בהם קרבן מוסף השוכח להזכיר מעין המאורע בתפלה אינו חוזר (שבת כד, א), זהו רק במדלג הזכרה שתיקנו חז"ל להוסיף בתפלה (כגון "עננו", או "על הנסים"), אבל מלכות בעשי"ת אינה הזכרה בלבד, אלא כך היא מטבע הברכה שתיקנו חז"ל לימים אלו, וכל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות לא יצא ידי חובתו (ברכות מ, ב).
6. וכן מבואר בר"י מלוניל (על הרי"ף עירובין סוף פ"ג). ועוד משמע שם, שגם ביום הכפורים יש מצות שמחת יו"ט, [ולכן מברכים "שהחיינו" בר"ה ויה"כ, ע"ש].
7. ורבינו יונה פירש פונת הפסוק, שיראת ה' מביאה לידי גילה, וז"ל: "אע"פ שאצל בשר ודם היראה והשמחה הם דבר והפכו, שבשעה שהאדם מפחד מזולתו הוא עומד נרתע ודואג, אבל הקב"ה אינו כן. אדרבה, כשהאדם מתבונן בגדולתו וירא מפניו, ישמח ויגיל באותה יראה, מפני שבאמצעותה מתעורר לקיים המצות, ושש ונעלם בקיומה, שיודע כי שכרו אתו ופעולתו לפניו. ועל שמחה כזו תמצא שאמר בפסוק אחד 'עבדו את ה' ביראה וגו', ובפסוק אחר 'עבדו את ה' בשמחה'. ר"ל, תעבדו את ה' ביראה, ובאותו היראה - תשמחו ותגילו בה" (תלמידי רבינו יונה ברכות כא, א מדפי הרי"ף).
8. ומה שנאמר בספר נחמיה שעשו את ראש השנה ליום של "שמחה גדולה", הוא מפני שחוץ מאכילה ושתייה עסקו שם גם במשלוח מנות לעניים שלא היה להם מה לאכול בחג (עי' נחמיה ח י"ב, ורש"י שם), וכבר כתב הרמב"ם (בהלכות פורים), "מוטב לאדם להרבות במתנות אביונים מלהרבות בסעודתו... שאין שם שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וג'רים" (רמב"ם הלכ' מגילה פ"ב הי"ז). ולפ"ז י"ל, דמה שנאמר בנחמיה שעשו "שמחה גדולה" בראש השנה, היינו ששימחו לב העניים והיתומים (עי' מלבי"ם שם, יב), שאין שמחה גדולה מזה לפני המקום. אבל אין הכי נמי דלעצמם לא עשו שמחה יתרה, כיון שהוא יום הדין.
9. וכן מה שאמר להם "אֲכָלוּ מִשְׁמַנֵּי וְשָׂתוּ מִמִּתְקִים", הוא לסימן יפה, "כדי שתהא השנה שמנה ומתוקה עליכם" (רא"ש ר"ה פ"ד סי' י"ד). וכן כתבו התוס' (ע"ז ה, ב ד"ה ערב יו"ט), שבראש השנה מפני שהוא תחילת השנה מרבים בסעודה לעשות סימן יפה, שתהיה השנה טובה.
10. על פי יסוד זה, (שרק כלל ישראל מובטח שיצא זכאי בדין, ולא היחידים), באר ה"אור החיים" הק', למה רק התוכחה שבפרשת בחוקותי מסתיימת בפסוקי נחמה (ויקרא כו, מב-מה), ואילו התוכחה שבפרשת כי תבוא אינה מסתיימת בפסוקי נחמה. ובאר, שזהו מפני שהקללות שבפרשת בחוקותי נאמרו לכלל ישראל, (ולכן נאמרו בלשון רבים), וכלל ישראל ודאי לא יקלח, וודאי תהיה להם נחמה בסוף. אבל הקללות שבפרשת כי תבוא נאמרו ליחידים, (ולכן נאמרו בלשון יחיד), וליחיד אין הבטחה שלא יאבד ברשעו, על כן אין שם פסוקי נחמה (אוה"ח דברים כח, מז).